

УДК 33.338.486

Шелеметьєва Т.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного туризму
Запорізького національного технічного університету

Shelemetieva Tetiana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer of the Department of International Tourism,
Zaporizhzhiv National Technical University

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН

INFLUENCE OF TRANSFORMATION PROCESSES IN THE ECONOMY FOR THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UKRAINE: THE MODERN STATE

У статті розглянуто чинники впливу на формування сучасного й перспективного стану туристичної галузі України. Значну увагу приділено визначенню сутності дефініції «трансформація». Відзначено, що більшість учених дотримується процесного підходу та розглядає її як певний процес реалізації змін. Досліджено трансформаційні процеси в національній економіці загалом і туристичної галузі зокрема. Запропоновано класифікацію чинників впливу на розвиток туризму в Україні. Вивчення наведених чинників дає можливість більш ретельно прогнозувати тенденції розвитку туризму в країні. Зазначено, що трансформаційні процеси в економіці України можна віднести до динамічних, зовнішніх та позитивних чинників впливу на розвиток туристичної галузі. Досліджено, як у сучасних умовах проявляються глобалізаційні та інтеграційні процеси в туризмі, зокрема позитивний та негативний вплив.

Ключові слова: трансформація, розвиток економіки, розвиток туризму, вплив чинників, глобалізація, інтеграція.

В статье рассмотрены факторы влияния на формирование современного и перспективного состояния туристической отрасли Украины. Значительное внимание уделено определению сущности дефиниции «трансформация». Отмечено, что большинство ученых придерживается процессного подхода и рассматривает ее как некий процесс реализации изменений. Исследованы трансформационные процессы в национальной экономике в целом и туристической отрасли в частности. Предложена классификация факторов

влияния на развитие туризма в Украине. Изучение приведенных факторов дает возможность более тщательно прогнозировать тенденции развития туризма в стране. Отмечено, что трансформационные процессы в экономике Украины можно отнести к динамическим, внешним и положительным факторам влияния на развитие туристической отрасли. Исследовано, как в современных условиях проявляются глобализационные и интеграционные процессы в туризме, в частности позитивное и негативное влияние.

Ключевые слова: трансформация, развитие экономики, развитие туризма, влияние факторов, глобализация, интеграция.

The national economy is an important and indispensable component of the development of modern society, which actually affects all its spheres of being. Today, Ukraine acts as a dynamically developing state and seeks to become more actively involved in the socioeconomic processes of the modern world, to integrate into the European community. The current level of socio-economic development of the state and regions, the extraordinary transformation processes in the economy of Ukraine determine the need to study new approaches to the development of the tourism industry in Ukraine. Modern transformational conditions constitute a new vector for the development of tourism in Ukraine and are increasingly affecting the national tourism system. Despite a large number of solid scientific works on this issue, domestic science has not paid enough attention to the impact of the transformational processes in the economy on the development of tourism in Ukraine. The article considers the factors influencing the formation of the modern and perspective state of the tourism industry in Ukraine. Considerable attention is paid to the definition of the essence of the definition of "transformation". It is noted that most scientists adhere to the process approach and consider it as a certain process of implementing changes. The transformational processes in the national economy in general and the tourism industry in particular are investigated. The classification of factors influencing tourism development in Ukraine is proposed. The study of the above factors makes it possible to more accurately predict trends in tourism development in the country. It is noted that transformational processes in the Ukrainian economy can be attributed to dynamic, external and positive factors of influence on the development of the tourism industry. The globalization and integration processes in tourism, in particular the positive and negative influences, are being investigated in modern conditions.

Keywords: transformation, development of economy, development of tourism, influence of factors, globalization, integration.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Національна економіка є важливою і невід'ємною компонентою розвитку сучасного суспільства, яка фактично впливає на всі його сфери буття. Сьогодні Україна виступає державою, яка динамічно розвивається і прагне більш активно включитися в суспільно-економічні процеси сучасного світу, інтегруватися в європейське співтовариство. Сучасний рівень соціально-економічного розвитку держави та регіонів, неординарність трансформаційних процесів в економіці України визначають необхідність дослідження нових підходів до розвитку туристичної галузі України. Сучасні трансформаційні умови становлять новий вектор розвитку для туризму України та дедалі сильніше впливають на національну туристичну систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питанню трансформації економіки України присвячено багато наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних уче-

них, зокрема: О. Амоші, А. Бойко, В. Вихарева, В. Геєця, С. Єрохіна, Є. Кирилюка, Н. Кухарської, В. Подунай, Г. Поченчука, О. Сотули, Л. Стеблянкової, Л. Чернюк та ін. Дослідженню проблем та особливостей розвитку туризму під впливом різних чинників присвячено наукові праці відомих українських учених: М. Босовської, З. Герасимчука, Г. Горіної, В. Зайцевої, В. Кифяка, С. Кузика, О. Любіцевої, М. Мальської, Л. Матвійчука, Т. Момонт, І. Писаревського, В. Пуцентейла, Т. Сокола, В. Цибуха, С. Цьохли, І. Школи та багатьох інших, російських фахівців: І. Балабанова, В. Гуляєва, М. Жукова, І. Зоріна, В. Квартальнова та ін. Так, наприклад, С. Кузик у своїх дослідженнях розглядає географічні чинники розвитку туризму та формування туристичних потреб та пропонує поруч із фізико-географічними та суспільно-географічними чинниками вирізняти історико-культурні та геополітичні [1]. Незважаючи на значну кількість ґрунтовних наукових праць із зазначеної проблематики, вітчизняною наукою ще не приділено достатньої уваги впливу трансформаційних процесів в економіці на розвиток туризму в Україні.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження чинників впливу на формування сучасного й перспективного стану туристичної галузі та визначення ролі трансформації національної економіки на розвиток туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток економіки супроводжується безперервними різномасштабними трансформаціями, аналізу яких присвячено багато досліджень. В економічній літературі сьогодні використовується декілька наукових підходів до з'ясування сутності поняття «трансформація» та її ролі в розвитку національної економіки. Систематизацію її трактування у загальному вигляді наведено в табл. 1.

Отже, узагальнюючи різноманіття визначень до трактування сутності трансформація, необхідно визначити, що більшість учених дотримуються процесного підходу та розглядає її як певний процес реалізації змін. Також зазначимо, що при цьому трансформація – це об'єктивно-суб'єктивний процес змін, реалізації, подолан-

ня, перетворення та розвитку системи у цілому, спричинений внутрішніми або зовнішніми чинниками чи їх комбінацією.

За роки незалежності в економіці України відбулися глибокі якісні перетворення. Вдалося розв'язати одне з ключових завдань державотворчого процесу – сформувати основні атрибути національної економіки: грошову, фінансову, платіжну, податкову, митну, банківську та інші системи, що у своїй сукупності визначають економічну інфраструктуру державності. В Україні відбувся перехід до ринкової економіки, до її певної моделі. Визначальним аспектом під час характеристики типу економічної системи є власність на засоби виробництва. Для ринкової економіки та ринкової економічної системи основним, домінуючим типом власності є приватна.

Із 2000 р. окреслюється етап розвитку ринкових засад національної економіки. У цей період починається формування інтеграційної моделі економічних перетворень. Важливим наслідком регулятивних заходів із боку уряду стало економічне зростання та підвищення міжнародного авторитету України. Разом

Таблиця 1

Трактування сутності поняття «трансформація»

Автор	Тлумачення сутності
Велика економічна енциклопедія [2, с. 681]	Взаємодія різних процесів та явищ у сфері економіки, політики та ін., які в результаті забезпечують формування нової якості соціальної системи у цілому.
Великий економічний словник [3, с. 1089]	Одна з операцій процесу організації, яка означає реформування головної цілі у низку взаємозв'язаних локальних цілей та завдань, що забезпечують досягнення корінних результатів.
С.А. Єрохін [4, с. 13]	Зміна структури будь-якого об'єкта в рамках самоорганізуючого процесу.
О.В. Сотула [5, с. 55]	У вузькому сенсі перехідний період, обмежений у часі процес, який визначається поворотними подіями в суспільстві, полягає у переході від одного рівноважного стану до іншого. У широкому сенсі – це не обмежений у часі постійний процес перетворень системи, її елементів, зв'язків і відносин між ними.
В.В. Подунай [6, с. 151]	Процес подолання істотних елементів старого порядку і формування нового якісного стану економічної системи.
Г.М. Поченчук [7, с. 125]	Перетворення суспільної системи різного масштабу, глибини, спрямованості, спричинені внутрішніми або зовнішніми факторами чи їх комбінацією.
Л.П. Стеблякова [8, с. 21]	Об'єктивно-суб'єктивний процес, з одного боку, відбувається відповідно до об'єктивних законів, а з іншого – ініційований і регульований суб'єктами з метою його прискорення і надання йому певної спрямованості.
Є.М. Кирилюк [9, с. 18]	Суб'єктивний і об'єктивний процес розвитку (еволюції) економічних систем. Трансформація – це процес, що передбачає глибинні якісні перетворення системи.
А.І. Бойко [10, с. 24]	Відоображає певний момент у розвитку суцього, що характеризується переходом від накопичення певних ознак нового до руйнування старих засад, становленням якісно нового стану предмета.
В.В. Вихарев [11, с. 33]	Є тільки результатом системних змін, сам момент перетворення, а не процес переродження системи.
Н.А. Кухарська [12, с. 11]	Постійна форма життєдіяльності, руху, у ході якої співіснують старе й нове, народжуються і в певних умовах виживають та розвиваються інноваційні напрями, наприклад такі, як матеріально-технічна та соціальна база НТР, реформи, соціальні наслідки, а іноді й негативні для суспільства новоутворення і деформації.
В.М. Геєць [13, с. 75]	Передбачає зміну структури економіки й створення нових форм розвитку.

Джерело: розроблено автором

із тим сучасна вітчизняна економіка потребує глобальних інституційних реформ, структурної перебудови національного господарства, активізації інвестиційної діяльності в напрямі оновлення технологій та формування конкурентоспроможних виробництв. Сьогодні розвиток національної економіки характеризують як формування конкурентоспроможної економічної системи, в основу якої закладається інвестиційно-інноваційна модель розвитку [14].

Сьогодні абсолютно очевидно, що об'єктивною необхідністю трансформації економіки України є: перехід від екстенсивних методів господарювання до інтенсивних; забезпечення структурної перебудови економіки на базі новітніх технологій, розширення наукоємних виробництв; реалізація програм нарощування виробництва товарів споживчого ринку, збалансованих із динамікою платоспроможного попиту; пріоритетність малих форм господарювання; утримання інфляції, індексація всіх кількісних параметрів економічних показників; забезпечення ефективності соціальних реформ.

Складні та неоднозначні трансформаційні процеси, що відбуваються в економіці України, знаходять відображення в соціально-економічному розвитку країни. Одна з найбільш значних, постійних і довгострокових тенденцій, що супроводжує формування і розвиток світового господарства, – неухильне зростання впливу сфери послуг, а серед них туристичних, як на світову економіку у цілому, так і на економіку окремих країн і регіонів [15]. Маючи глобальний характер, туристична галузь взаємопов'язана з економічними циклами розвитку суспільства.

Туризм як галузь національного господарства відіграє винятково важливу в сучасних умовах соціально-економічну роль та є основою для формування туристичної індустрії. Розвиток туризму в Україні суттєво впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, й є одним із найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки [16]. Важливість сфери туризму для економіки й інших сфер суспільного життя будь-якої країни визначається, насамперед, його матеріальним і суспільним внеском.

Аналізуючи перспективи розвитку туристичної галузі в Україні на наступні десять років, передусім необхідно підкреслити, що сучасний туризм – це та сфера економіки і життєдіяльності

суспільства у цілому, яка тією чи іншою мірою інтегрує практично всі галузі. Саме це й визначає одне з перших місць, яке займає туризм у світовій економіці. Саме цей чинник повинен стати головним у формуванні нового державного підходу до туризму як тієї галузі, пріоритетний розвиток якої може позитивно вплинути на економічний і соціальний стан країни у цілому, стимулювати низку важливих галузей економіки, сприяти зміцненню нового позитивного іміджу України на світовій арені.

Спад або підйом економіки країни істотно впливає на динаміку туристичних потоків. Унаслідок зростання туристичних потоків зростає й рівень внеску туризму у світову економіку. Нині світова туристична система формує 9,5% ВВП і забезпечує 266 млн. робочих місць в економіці. На основі поточної тенденції і прогнозу на майбутнє аналітики Всесвітньої туристської організації (ЮНВТО, від англ. World Tourism Organization, UNWTO) припускають, що кількість міжнародних туристичних візитів у світі у 2018 р. зросте на 4-6% [17, с. 6].

Стратегічною метою розвитку туристичної галузі в Україні можна визначити створення конкурентоспроможного на світовому ринку туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів за збереження екологічної рівноваги та історико-культурної спадщини. Програма дій, зорієнтована на досягнення цієї мети, має бути синхронізованою із загальними темпами становлення ринкових механізмів і співвідносною з політикою структурних реформ в економіці. Вона повинна також урахувати накопичений досвід розвитку туризму у світі, що створює сприятливі умови доопрацювання та розроблення відповідної нормативно-правової бази туризму.

Характерною рисою трансформаційних процесів, які відбуваються в економіці України, є активізація діяльності підприємств туристичної індустрії. Після входження України до Всесвітньої організації туризму (1997 р.), безумовно, простежуються нові тенденції, котрі суттєво позначаються на виборі видів туризму та місці його проведення.

Як зазначає С.Ю. Цьохла, на розвиток туристичної галузі впливає велика кількість різноманітних та багатогранних чинників: постійних та мінливих [15]. Чинники в туризмі – це момент, суттєва обставина туристської практики.

Під час прогнозування та планування розвитку туристичної галузі необхідно враховувати дію чинників впливу. Наявність сприятливих чинників призводить до лідерства окремих регіонів і країн у світовому туризмі, і, навпаки, небажані чинники знижують туристичний потік. Існує багато точок зору вчених стосовно їх класифікації.

Т.В. Момонт пропонує основні чинники, що впливають на розвиток туризму, розділити на дві групи: статичні і динамічні. Статичні мають незмінне в часі значення (природно-кліматичні, географічні, культурно-історичні). До динамічних належать демографічні, соціальні, економічні, культурні, науково-технічний прогрес, міжнародні чинники [18].

Н.Л. Жукова зазначає, що «весь комплекс чинників, що впливають на розвиток туристичної галузі, поділити на дві групи: чинники, які діють незалежно від діяльності організацій туризму; чинники, що сприяють розвитку туризму, активно використовувані туристичними організаціями у своїй діяльності» [19, с. 27].

І.М. Писаревський виділяє такі групи чинників впливу на розвиток туристичного ринку: статичні та динамічні; зовнішні та внутрішні; екстенсивні та інтенсивні; стимулюючі [20, с. 38].

Отже, загальної систематизації чинників впливу на туризм не існує, вітчизняні та зарубіжні фахівці в галузі туризму по-різному ставлять акценти під час визначення чинників, що впливають на розвиток туризму. Беручи до уваги вищевикладене, пропонуємо таку класифікацію чинників впливу на розвиток туризму в Україні (табл. 2).

Окрім того, особливе місце серед чинників, що впливають на розвиток туризму, має фактор сезонності [20, с. 38]. Залежно від сезону обсяг туристичної діяльності може зазнавати значних коливань. Вивчення наведених чинників дає можливість більш ретельно прогнозувати тенденції розвитку туризму в країні. На нашу думку, трансформаційні зміни в економіці України можна віднести до динамічних, зовнішніх та позитивних чинників впливу на розвиток туристичної галузі.

Таблиця 2

Класифікація чинників впливу на розвиток туризму в Україні

Ознаки класифікації	Групи	Види
За ступенем впливу	Статичні	природно-кліматичні; географічні; культурно-історичні
	Динамічні	демографічні; соціальні; економічні; культурні; науково-технічний прогрес; міжнародні
За напрямом впливу	Зовнішні (екзогенні)	демографічних і соціальних змін; економічного і фінансового розвитку; змін політичного і правового регулювання; технологічних змін; торгового розвитку; транспортної інфраструктури і безпеки подорожей
	Внутрішні (ендогенні)	природно-географічні особливості й кліматичні умови країни; наявність та якість природних ресурсів і можливість їх зручного використання; економічна ситуація в країні; внутрішня політика країни; політична стабільність; суспільний лад; рівень розвитку продуктивних сил; структура і рівень добробуту населення; можливість отримання пільг і знижок на туристичні послуги за рахунок держави й громадських організацій, підприємств та установ; стан розвитку туристичної інфраструктури, транспортних мереж; рівень життя в суспільстві; освітній та культурний рівень населення
За характером впливу	Екстенсивні	зростання чисельності робітників; збільшення кількості залучених до обороту матеріальних ресурсів; будівництво нових об'єктів туризму з технічним рівнем існуючих
	Інтенсивні	підвищення кваліфікації персоналу; розвиток професійно-кваліфікаційної структури; технічне вдосконалення матеріальної бази за рахунок упровадження досягнень і результатів науково-технічного прогресу, включаючи реалізацію цільових програм покращення культури й якості обслуговування; індустріалізації, технологізації і комп'ютеризації туризму; раціональне використання наявних матеріальних ресурсів, об'єктів, маршрутів та ін.
За результатами впливу	Позитивні	стабільність і відкритість політики та економіки; зростання суспільного багатства і доходів населення; скорочення робочого і збільшення вільного часу; розвиток транспорту, засобів комунікацій та інформаційних технологій; посилення урбанізації; побудова інтелектуального суспільства; заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму; зміцнення позицій України на світовому туристичному ринку; спрощення та гармонізація податкового, валютного, митного, прикордонного та інших форм регулювання; стимулювання туризму для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів і малозабезпечених сімей шляхом надання пільг; сприяння розвитку індустрії пріоритетної туристичної діяльності
	Негативні	кризи; милітаризація економіки; зростання зовнішньої заборгованості; політична нестабільність; зростання цін на предмети споживання; безробіття; фінансова нестабільність; зменшення обсягів споживання; несприятливе екологічне становище; банкрутство туристичних підприємств; невиконання туристичними фірмами своїх зобов'язань

Нові виклики світової економіки поставили перед Україною об'єктивну необхідність розвитку в умовах глобалізації і, як результат, неготовність до глобальної конкуренції і глобальної інтеграції. Проблеми соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації пов'язані з тим, що країні доводиться вирішувати питання оптимального включення в глобальну економіку в умовах незавершеної системної соціально-економічної і політичної трансформації.

Сьогодні під впливом процесів глобалізації та інтеграції туризм набуває найбільш динамічного розвитку та стає одним із впливових чинників, від яких залежать зростання економіки, підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках, поліпшення добробуту населення. Під глобалізацією розуміється процес усесвітнього економічного, політичного і культурного взаємного зближення й утворення взаємозв'язків. Процеси глобалізації на туристичному ринку характеризуються зміною технологій, інтернаціоналізацією ділової активності, модернізацією транспортної інфраструктури, створенням механізму регулювання [21, с. 55]. Глобалізацію в туризмі можна визначити як процес різкого посилення туристичних потоків, а також потоків послуг, капіталу, інформації і технологій, національних урядів, що зазвичай не потрапляють під регулювання. Глобалізація має довготривалий характер, а її рушійною силою є, перш за все, революція у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, лібералізація ринків і загострення міжнародної конкуренції [22].

Вітчизняні вчені констатують, що в умовах глобалізації, враховуючи загальносвітові тенденції до «торговельно-економічного блокування», Україна також має вступити до регіонального інтеграційного об'єднання, оскільки залишається однією із небагатьох великих країн у європейському економічному просторі, які не увійшли до інтеграційних об'єднань.

Проте глобалізація світової економіки у цілому та міжнародної туристичної галузі зокрема має і зворотний вплив на країни та регіони, що приймають іноземних туристів. Одним із найістотніших наслідків глобалізації є порушення ціннісно-нормативної системи суспільства, його уніфікація, певною мірою вульгаризація. При цьому саме міжнародний туризм повинен стати одним із найефективніших засобів формування системи загальнолюдських цінностей. Він має сприяти формуванню «єдності світу в його різноманітті». Але, на думку В.А. Квар-

тальнова, сучасний туризм поки що не відіграє серйозної ролі у процесі вирішення глобального завдання людства – формування системи загальнолюдських цінностей [23].

Функціонування туристичної галузі в сучасних умовах неминуче визначається умовами глобалізації, її роль у сучасних соціальних процесах проявляється в тому, що туризм виступає одним із найбільш ефективних способів розширення взаємодії представників різних культур і країн, засобом для міжкультурного діалогу народів, своєрідним «полем» для вироблення принципів співпраці на міжнародному рівні. Також слід підкреслити, що туризм не тільки піддається впливу глобалізації, продуктом чого є міжнародний туризм, а й сам туризм є катализатором її збільшення, сприяючи зміцненню економічних, ділових, міжкультурних зв'язків. Туризм є одним із маркерів, за допомогою яких можна відрефлексувати глобалізацію світу.

Зазначимо, що інтеграційні процеси зайняли домінуюче та пріоритетне місце у переліку феноменів та явищ, що визначають розвиток мега-, макро-, мікроекономіки та людства на найближчі десятиліття, стали особливою формою становлення суспільства та формування підприємницького середовища [24, с. 11]. Найбільш динамічними та активно зростаючими інтегрованими структурами у світі є франчайзингові. В Україні зазначена форма інтеграційних відносин знаходиться на етапі формування. Інтеграційні тенденції активно розвиваються на міжнародному ринку готельного господарства.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, туристичну галузь необхідно розглядати як самостійну соціально-економічну систему, яка одночасно інтегрована в суперсистеми «суспільство», «економіка», «природне середовище». Такий підхід дає змогу, з одного боку, виявити її структуру з різноманіттям внутрішніх зв'язків, а з іншого – визначити характер взаємодії із зовнішнім середовищем. Загальною закономірністю розвитку туризму слід уважати залежність від рівня соціально-економічного розвитку країни: високий і стабільний розвиток економіки здатен забезпечити сталий розвиток туристичної галузі. Класифікація чинників впливу дасть змогу проводити цілеспрямоване управління діяльністю та формувати програму пріоритетного розвитку туризму в національній економіці і забезпечувати високі економічні результати, стабільний розвиток. Головною метою

реалізації трансформаційних процесів економіки України є: створення надійного фундаменту зростання добробуту населення, стимулювання швидкого економічного зростання, забезпечення високої якості товарів та послуг, прискорення процесів європейської інтеграції та повноцінного входження України в інтеграційні структури світового співтовариства.

Бібліографічний список:

1. Кузик С.П. Географія туризму: навчальний посібник. Київ : Знання, 2011. 271 с.
2. Большая экономическая энциклопедия. Москва : Эксмо, 2008. 816 с.
3. Азрилян А.Н. Большой экономический словарь. Москва : Институт новой экономики, 2002. 1280 с.
4. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект). Київ : Світ знань, 2002. 528 с.
5. Сотула О.В. Перехідні і трансформаційні процеси в економіці України. *Збірник науково-технічних праць Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2016. № 5. С. 55-58.
6. Подунай В.В. Трансформационные преобразования в постиндустриальном обществе. *Вісник Донецького національного університету. Серія «Економіка і право»*. 2014. Вип. 1. С. 150-153.
7. Поченчук Г.М. Закономірності трансформаційних процесів національної економіки. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 16. № 1. С. 123-129.
8. Стеблякова Л.П. Трансформация экономических систем: теория и практика : автореф. дис. ... докт. экон. наук : 08.00.01. Москва, 2010. 54 с.
9. Кирилюк Є.М. Понятійний апарат досліджень трансформації економічних систем. *Економіка та підприємництво*. 2011. Вип. 26. С. 14-25.
10. Бойко А.І. Соціальна трансформація суспільства та проблема світогляду. *Наукові праці*. 2004. Вип. 19. С. 23-26.
11. Вихарев В.В. Понятие, сущность и содержание трансформации социально-экономической системы в современной экономической науке. *Вестник ЮРГТУ (НПИ)*. 2012. № 3. С. 132-136.
12. Кухарская Н.А. Сущность трансформации экономического развития Украины в условиях рыночных реформ. *Економічні інновації. Шляхи та механізми реалізації відтворювальної функції національної економіки*. 2013. Вип. 52. С. 113-123.
13. Геєць В.М. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) : монографія ; за ред. В.М. Геєця. Київ : Логос, 1999. 500 с.
14. Національна економіка: навчальний посібник / А.Ф. Мельник та ін. Київ, 2011. 463 с.
15. Цьохла С.Ю. Систематизація факторів розвитку туристичної індустрії. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Экономика и управление»*. 2009. Т. 22 (61). № 2. С. 373-380.
16. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навчальний посібник. Чернівці : Книги-XXI, 2003. 300 с.
17. Мазараки А., Бойко М, Охріменко А. Форсайт розвитку національної туристичної системи. URL : <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2018/03/02.pdf> (дата звернення: 21.02.2019).
18. Момонт Т.В. Основні фактори розвитку ринку туристичних послуг. *Економіка. Управління. Інновації*. 2012. № 1 (7). URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2012_1_35 (дата звернення: 21.02.2019).
19. Жукова М.А. Индустрия туризма: менеджмент организаций. Москва : Финансы и статистика, 2006. 200 с.
20. Писаревський І.М., Погасій С.О., Покологда М.М. Організація туризму : підручник / за ред. І.М. Писаревського. Харків : ХНАМГ, 2008. 541 с.
21. Радченко О.П., Шавалюк О.І. Особливості трансформації економіки України. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2017. Т. 16. Вип. 2 (36). С. 145-154.
22. Зайцева В.М., Корнієнко О.М. Міжнародний туризм та глобалізація в сучасному світі. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 2 (8). С. 55-65.
23. Кліменко О.В., Захарченко С.І. Формування ринку туристичних послуг в умовах глобалізації. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/28052/1/Hlobalizatsiia.pdf> (дата звернення: 21.02.2019).
24. Квартальнов В.А. Иностранный туризм. Москва : Финансы и статистика, 2003. 228 с.
25. Босовська М.В. Інтеграційні процеси в туризмі : монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 832 с.

References:

1. Kuzyk S.P. (2011) *Gheoghrafija turizmu* [Geography of tourism]: navch. posibnyk dlja stud. vyshh. navch. zakl. Kyjiv: Znannja, 271 p. (in Ukrainian).
2. *Bol'shaya ekonomicheskaya entsiklopediya* (2008) [Big economic encyclopedia]. Moskva: Eksmo, 816 p. (in Russian).
3. Azriilyan A.N. (2002) *Bol'shoy ekonomicheskij slovar'* [Big Economic Dictionary]. Moskva: Institut novoy ekonomiki, 1280 p. (in Russian).
4. Jerokhin S.A. (2002) *Strukturna transformacija nacionalnoji ekonomiky (teoretyko-metodologichnyj aspekt)* [Structural transformation of the national economy (theoretical and methodological aspect)]. Kyjiv: Vyd-vo «Svit znanj», 528 p. (in Ukrainian).

5. Sotula O.V. (2016) Perekhidni i transformaci-jni procesy v ekonomici Ukrajinu [Transitional and transformational processes in the Ukrainian economy] *Zbirnyk naukovo-tekhnichnykh prac' Cherkasjkogho nacionaljnogho universytetu imeni Boghdana Khmeljnyckogho*, no. 5. pp. 55-58. (in Ukrainian).
6. Podunai V.V. (2014) Transformatsyonnye preobrazovanyia v postyndustrialnom obshchestve [Transformational changes in the post-industrial society]. *Bulletin of Donetsk National University. Series B : Economics and Law*. 2014, vol. 1, pp. 150-153 (in Ukrainian).
7. Pochenchuk H.M. (2014) Zakonomirnosti transformatsiinykh protsesiv natsionalnoi ekonomiky [Patterns of transformation processes of the national economy]. *Economic Analysis*, vol. 16, no. 1, pp. 123-129 (in Ukrainian).
8. Stebliakova L.P. (2010) Transformatsyia ekonomycheskykh system: teoriia i praktyka: avtoreferat doct. Dyss. [Transformation of economic systems : teory and practice. Abstract doct. Dyss.], Moscow, 54 p. (in Russian).
9. Kyryliuk I.M. (2011) Poniatiinyi aparat doslidzhen transformatsii ekonomichnykh system [The conceptual apparatus of economic transformation Research]. *Ekonomika ta pidpriemnytstvo: zb. nauk. prats molodykh uchenykh ta aspirantiv* [Economics and Business: Coll. Science. works of young scientists and graduate]. Kyiv state economic university named by V. Hetman. vol. 26, pp. 14-25 (in Ukrainian).
10. Boiko A.I. (2004) Sotsialna transformatsiia suspilstva ta problema svitohliadu [The social transformation of society and the problem of outlook]. *Proceedings*. vol. 19, pp. 23-26 (in Ukrainian).
11. Vyharev V.V. (2012) Poniatyie, sushchnost i sodержanye transformatsyy sotsyalno-ekonomycheskoi systemy v sovremennoi ekonomycheskoi nauke [Concept, essence and content of the transformation of the socio-economic system in modern economic science]. *Bulletin of SRSTU (NPI)*. no. 3, pp. 132-136 (in Russian).
12. Kukharskaia N.A. (2013) Sushchnost transformatsyy ekonomycheskoho razvytyia Ukrainy v uslovyakh rynochnikh reform [Transformatsii essence of economic development of Ukraine in the conditions of market reforms]. *Economic innovation. Ways and mechanisms for implementing reproductive function of the national economy : Coll. Science. Works*, vol. 52, pp. 113-123.
13. Heiets V.M. (1999). Transformatsiia modeli ekonomiky Ukrainy (ideolohiia, protyrichchia, perspektyvy) [Transformation of Ukrainian economic model (ideology, contradictions, perspectives)]. Kyiv: Lohos. 500 p. (in Ukrainian).
14. Meljnyk A.F., Vasina A.Ju., Zheljuk T.L., Popovych T.M. (2011) Nacionaljna ekonomika [National economy]: navch. posibnyk. Kyjiv, 463 p. (in Ukrainian).
15. Cjokhla S.Ju. (2009) Systematyzacija faktoriv rozvytku turystychnoji industriji [Systematization of the factors of tourism industry development] *Scientific notes of the Tauride National University. IN AND. Vernadsky. Series "Economics and Management."* vol. 22 (61), no. 2. pp. 373-380.
16. Klimova, O.I. Strukturni zminy v ekonomitsi: osnovni poniattia ta vydy [Structural changes in the economy: basic concepts and types]. *Proceedings of Cherkasy State Technological University. Aug...: Economics*, vol. 24 (1), pp. 60-65 (in Ukrainian).
17. Mazaraki A., Bojko M, Okhrimenko A. (2018) Foresajt rozvytku nacionaljnoji turystychnoji systemy [Foresight development of the national tourism system] Available at: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2018/03/02.pdf> (accessed 21 February 2019).
18. Momont T.V. (2012) Osnovni faktory rozvytku rynku turystychnykh poslugh. *Ekonomika. Upravlinnja. Innovaciji* [Economy. Management. Innovations], vol. 1 (7). Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2012_1_35 (accessed 21 February 2019).
19. Zhukova M.A. (2006) Industriya turizma: menedzhment organizatsiy [Tourism industry: organization management]. Moskva: Finansy i statistika, 200 p.
20. Pysarevs'kyj I.M., Poghasij S.O., Pokolodna M.M. (2008) Orghanizacija turyzmu [Tourism organization]: pidruchnyk / za red. I.M. Pysarevs'kogho. Khar'kiv: KhNAMGh, 541 p. (in Ukrainian).
21. Radchenko O.P., Shavaljuk O.I. (2017) Osoblyvosti transformacii ekonomiky Ukrajinu. *Rynkova ekonomika: suchasna teorija i praktyka upravlinnja* [Market economy: modern theory and practice of management], Tom 16. vol. 2 (36). C. 145-154.
22. Zajceva V.M, Kornijenko O.M. (2012) Mizhnarodnyj turyzm ta globalizacija v suchasnomu sviti [International tourism and globalization in the modern world]. *Visnyk Zaporizjkogho nacionaljnogho universytetu* [Bulletin of the Zaporizhzhya National University.], no. 2 (8). pp. 55-65.
23. Klimentenko O.V., Zakharchenko S.I. Formuvannja rynku turystychnykh poslugh v umovakh globalizacii. Available at: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/28052/1/Hlobalizatsiia.pdf> (accessed 21 February 2019).
24. Kvartal'nov V.A. (2003) Inostrannyj turizm [Foreign tourism]. Moskva: Finansy i statistika, 228 p. (in Russian).
25. Bosovs'ka M.V. (2015) Integhracijni procesy v turyzmi [Integration processes in tourism]: monohrafija. Kyjiv: Kyjiv. nac. torgh.-ekon. un-t, 832 p. (in Ukrainian).